Neuvotteleva virkamies Outi Äyräs-Blumberg
Sosiaalineuvos Satu Karppanen

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp)

Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaalihuoltolakia, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia (*vanhuspalvelulaki*) ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia (*asiakasmaksulaki*).

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalveluissa, sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisten tilojen teknisestä valvonnasta, velvollisuudesta arvioida voidaanko teknologista ratkaisua hyödyntää asiakkaan sosiaalipalvelussa sekä teknologian huomioimisesta henkilöstömitoituksen laskemisessa. Lisäksi tehtäisiin lähinnä tekninen muutos asiakasmaksulakiin.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

Teknologiset ratkaisut asiakkaan sosiaalipalvelussa

Sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin uusi 47 §.

Esityksen tavoitteena on säätää teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalvelussa asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen. Uudessa sosiaalihuoltolain 47 §:ssä säädettäisiin, että asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tueksi käytettävien teknologisten ratkaisujen tulisi soveltua käytettäviksi hänen palvelussaan ja vastata hänen tarpeisiinsa. Käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin tulisi arvioida hänen palvelutarvettaan arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa. Teknologisten ratkaisujen tarpeen ja soveltumisen arviointi sidotaan sääntelyllä osaksi asiakasprosessia, jossa sosiaalihuollon ammattihenkilö toimii yhteistyössä asiakkaan kanssa. Arvioinnissa otetaan huomioon asiakkaan yksilöllinen tilanne.

Teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja saisi käyttää hänen kodissaan ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossaan muualla kuin saniteettitiloissa, jos se on välttämätöntä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi. Teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä olisi huolehdittava esimerkiksi, että asiakas osaa käyttää ratkaisua ja että se ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää. Asiakkaan oikeuden inhimilliseen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen tulisi toteutua, ja ratkaisun tulisi toimia tarkoitustaan vastaavalla tavalla. Henkilötietojen käsittelyyn teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä sovellettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (asiakastietolaki).

Ehdotettavaa 47 §:ää sovelletaan kaikkiin sosiaalihuollon palveluihin, koska sosiaalihuoltolaki on luonteeltaan sosiaalihuollon yleislaki. Teknologisten ratkaisujen käyttäminen sosiaalihuollossa ei ole oma palvelukokonaisuutensa, vaan ratkaisuja käytetään osana palvelun toteuttamista.

Sosiaalihuoltolain 3 §:ään ehdotetaan myös teknologisen ratkaisun määritelmää. Teknologisella ratkaisulla tarkoitettaisiin asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä.

Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa

Esityksen tavoitteena on asettaa yhtenäiset reunaehdot tekniselle valvonnalle sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Uudessa sosiaalihuoltolain 48 §:ssä säädettäisiin, että sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa teknistä valvontaa saisi toteuttaa silloin, kun se on tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Tekninen valvonta tulisi rajoittaa ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään ja sen olisi oltava oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Teknisestä valvonnasta ja sen toteuttamistavasta olisi lisäksi ilmoitettava näkyvällä tavalla niissä tiloissa, joissa sitä käytetään. Ehdotettavan 48 §:n mukaista teknistä valvontaa ei saisi toteuttaa asiakkaan kodissa, henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa tai saniteettitiloissa eikä muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin. Henkilötietojen käsittelyyn teknisen valvonnan yhteydessä sovellettaisiin asiakastietolakia.

Teknistä valvontaa koskeva sääntelyehdotus koskisi kaikkia sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisiä tiloja. Sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisiä tiloja ei ole lainsäädännössä määritelty. Käytännössä tällaiset tilat ovat sellaisia, joissa voi liikkua toimintayksikön asiakkaiden ja ammattilaisten lisäksi heidän omaisiaan ja läheisiään sekä henkilökuntaa esimerkiksi kiinteistönhuoltoon tai tarkastus- ja valvontatehtäviin liittyvissä tehtävissä. Toimintayksiköiden yhteisiä tiloja voivat olla esimerkiksi ruokailutilat ja oleskelutilat, käytävät sekä piha-alue.

Sosiaalihuoltolain 3 §:ään ehdotetaan myös teknisen valvonnan määritelmää. Teknisellä valvonnalla tarkoitettaisiin asiakkaan kuvan, äänen ja liikkeen havainnointia sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa.

Arviointivelvollisuus

Sosiaalihuoltolain asiakassuunnitelmaa koskevaa 39 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa olisi arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla ottaen huomioon, mitä 47 §:ssä säädetään. Arviointivelvollisuus tarkoittaisi sitä, että osana asiakkaan sosiaalipalvelujen suunnittelua hyvinvointialueella olisi velvollisuus arvioida, miten teknologia voisi olla hyödyksi asiakkaan sosiaalipalveluissa. Osana arviointia tulee huomioida uudessa 47 §:ssä säädetyt reunaehdot teknologian käyttämiselle. Arviointivelvollisuuden tulisi johtaa siihen, että asiakkaan palveluita suunniteltaessa arvioidaan teknologian mahdollisuudet ja tarvittaessa myös perustellaan, miksi teknologiaa ei käytetä. Arviointivelvollisuuden ei kuitenkaan tulisi johtaa siihen, että kaikissa tilanteissa aina käytetään teknologiaa, vaan arvioinnissa tulee korostua se, että asiakkaan palvelut suunnitellaan asiakkaan etu huomioiden. Vanhuspalvelulakiin tehtäisiin asiakassuunnitelmaa koskevaan 16 §:ään vastaava muutos.

Ehdotettavaa sosiaalihuoltolain 39 §:ää eli hyvinvointialueen arviointivelvollisuutta sovelletaan kaikkiin sosiaalihuollon palveluihin, lukuun ottamatta lastensuojelun palveluja. Lastensuojelulain 30 §:ssä säädetään asiakassuunnitelmasta eikä pykälässä viitata sosiaalihuoltolain 39 §:ään. Lastensuojelulain asiakkaana olevalle asiakkaalle tehdään siis asiakassuunnitelma lastensuojelulain 30 §:n mukaisesti. Arviointivelvollisuuden soveltumista lastensuojelulain mukaiseen asiakasprosessiin voidaan arvioida lastensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Vammaispalvelulain palvelutarpeen arviointia ja

asiakassuunnitelmaa koskevassa 4 §:ssä viitataan sosiaalihuoltolain 39 §:ään. Arviointivelvollisuus koskee siten myös vammaispalvelulain mukaista asiakasprosessia. Vanhuspalvelulain 16 §:ssä säädetään asiakassuunnitelmasta ja pykälään ehdotetaan vastaavaa muutosta kuin sosiaalihuoltolain 39 §:ään. Näin arviointivelvollisuus soveltuisi myös vanhuspalvelulain tarkoittamaan asiakassuunnitelmaan.

Henkilöstömitoitus

Esityksen tavoitteena on mahdollistaa teknologian ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon iäkkäiden ympärivuorokautiseen palveluasumiseen liittyvän henkilöstömitoituksen arvioimisessa silloin, kun niillä olisi henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Esityksessä ehdotetaan, että niissä ympärivuorokautisen palveluasumisen toimintayksiköissä, joissa henkilöstömitoitus on suurempi kuin 0,6 työntekijää asiakasta kohti, voidaan henkilöstömitoitusta pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, jos toimintayksikössä on käytössä teknistä valvontaa tai asiakkaiden sosiaalipalveluissa teknologisia ratkaisuja, joilla on henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Säännös mahdollistaisi sen, että ne yksiköt, joissa henkilöstömitoitus on suurempi kuin 0,6 ja joissa on käytössä mitoitukseen vaikuttavaa teknologiaa, mukaan luettuna tekninen valvonta, voisivat pienentää mitoitusta enintään 0,04:lla. Toteutuneen henkilöstömitoituksen olisi kuitenkin aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jolla tarkoitetaan nimenomaan työntekijöistä koostuvaa henkilötyövoimaa.

Esityksessä mahdollistetaan siis teknologian ja teknisen valvonnan huomiointi henkilöstömitoituksen laskemisessa. Kyse on palveluiden toteuttamisen tavasta ja asettamalla maksimiraja 0,04 turvataan asiakkaiden oikeuksia. Teknologian vaikutusta henkilöstömitoitukseen seurataan ja maksimirajaa 0,04 voidaan muuttaa, mutta koska julkisen vallan tulee turvata perusoikeuksien toteutuminen, on ensin tunnettava teknologian vaikutukset paremmin. Iäkkäiden ympärivuorokautisessa palveluasumisessa on kyse kaikkein eniten henkilökunnan apua tarvitsevien asiakkaiden palvelusta. Teknologisilla ratkaisuilla voidaan tukea hoitoa ja huolenpitoa vain rajallisesti. Valmistelussa asiakkaiden palvelutarpeisiin vastaavina käyttökohteina tunnistettiin lääkehuoltoon liittyviä tehtäviä, asiakkaiden yöaikaisen turvallisuuden varmistamiseen liittyviä tehtäviä sekä käyttöön tulossa olevista teknologioista asiakastietojen kirjaamiseen liittyviä tehtäviä. Myös tästä näkökulmasta maksimirajan asettaminen katsottiin perustelluksi.

Asiakasmaksulaki

Esityksessä ehdotetaan myös asiakasmaksulain 10 e §:ää muutettavaksi. Hyvinvointialue saisi periä asiakkaalta kohtuullisen maksun asiakassuunnitelmaan sisältyvästä palvelusta, jolla vastataan asiakkaan kiireelliseen ja ennakoimattomaan avuntarpeeseen käyttäen sosiaalihuoltolain 47 §:ssä tarkoitettua teknologista ratkaisua. Tällainen avun antaminen kiireellisessä avuntarpeessa on sosiaalihuoltolain mukaista kotihoitoa. Muutos onkin lähinnä tekninen, sillä jo tähän saakka hyvinvointialue on voinut periä kohtuullisen maksun tällaisissa tilanteissa sosiaalihuoltolain 14 §:n 2 momentin perusteella.

Säästövaikutus

Ehdotettu muutos eli vuositasolla 50,9 miljoonan euron vähennys otetaan hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) 9 §:n mukaisesti huomioon hyvinvointialueiden rahoituksessa muutoksen voimaantulosta lukien. Rahoitus vähennetään hyvinvointialueen kokonaisrahoituksesta.

Hyvinvointialueet päättävät itsehallintonsa perusteella yleiskatteellisen rahoituksen käytöstä ja kohdentamisesta ja muutenkin palvelujen toteuttamisesta alueellaan.

Neuvotteleva virkamies Outi Äyräs-Blumberg
Sosiaalineuvos Satu Karppanen

Muuta

Sosiaali- ja terveysministeriö huomauttaa, että ehdotetun 48 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä on kirjoitusvirhe. Virkkeessä lukee ”ilmoittava”, vaikka siinä pitäisi lukea ”ilmoitettava”.

Neuvotteleva virkamies Outi Äyräs-Blumberg

Tiedoksi
Sosiaali- ja terveysministerin sihteeri Tiina Hartikainen
Erityisavustaja Hannu Peurasaari
Erityisavustaja Nuutti Hyttinen
Kansliapäällikkö Veli-Mikko Niemi
Osastopäällikkö Annakaisa Iivari
Osastopäällikkö Minna Saario
Johtaja Taru Koivisto
Johtaja Aleksi Yrttiaho